

N. Rózsa Erzsébet

Az amerikai–indiai békés célú nukleáris együttműködési megállapodás

2006. december 16-án George W. Bush elnök aláírta az Egyesült Államok és India közötti békés célú nukleáris együttműködésről szóló megállapodást, melyet – a Nemzetközi Atomenergia-ügynökség és a Nukleáris Szállítók Csoportja rábólintása után – 2008. szeptember 28-án előbb a Kongresszus, majd október 2-án a Szenátus is jóváhagyott. A megállapodás sokak szerint a nukleáris fegyverzetkorlátozás alapját képező premisszákat húzza át, az egész rendszert rengeti meg alapjában, mások viszont jelentős előrelépésként üdvözlik.

A posztbipoláris rendszerben az Egyesült Államok és India viszonyát alapvetően két „mozgás” határozza meg: egyrészt az Egyesült Államok stratégiai térnyerése, a minél több stratégiai pozíció elfoglalása, mielőtt kihívóra találna („birodalmi viselkedés”), másrészt a világ más, korábban a „fejlődő” jelzővel illetett részein felnövekvőben lévő politikai és/vagy gazdasági regionális hatalmak előretörése, melyek – különböző megfontolások alapján – az amerikai birodalmi érdekek figyelmét felkeltették és lekötik. Szinte közhely, hogy a 21. század Kína évszázada lesz, ugyanakkor egyre nagyobb nemzetközi figyelem irányul a Kínával mindössze egy igen rövid közös határt magáénak tudó, de 1962-ben háborúzó Indiára, mely Kínának komoly versenytársa lehet. A két ország sok szempontból összehasonlítható: lakosságuk méretében (mindkettőben meghaladták az egymilliárdos lélekszámot, és bár Kína lakossága egyelőre nagyobb Indiáénál, az előrejelzések szerint az arány az évszázad közepére megfordul majd), ipari fejlettségükben (Kínában a hardver, Indiában a softver), beleértve nukleáris képességüket is, rohamosan növekvő energiaigényükben stb. Ugyanakkor számos különbség is feltárható, mint például

az, hogy miközben Kína az ENSZ Biztonsági Tanácsának állandó tagja, India éppen azért szorgalmazza e testület állandó tagságának kibővítését, mert ő maga nem az. Míg a hidegháborúban mindkét ország részt vett az el nem kötelezett országok mozgalmában, és jó kapcsolatokat ápolt a Szovjetunióval, az amerikai–kínai közeledést követően amerikai–indiai nyitásra nem került sor. Mindkét ország rendelkezik nukleáris fegyverekkel, de míg Kína elismert atomhatalomként 1992-ben csatlakozott az atomsorompó-egyezményhez, India, melynek atomhatalmi státusát a nemzetközi jogra hivatkozva a nemzetközi közösség nem ismeri el, sosem csatlakozott hozzá, azaz a legjobb esetben is mindössze *de facto* atomhatalomként nevezhetjük meg.

A posztbipoláris rendszerben az indiai külpolitika korábbi alapelvei (a pozitív szemlegesség, az antikolonializmus, az új nemzetközi gazdasági rend követelése) látszólag tarthatatlanná, értelmetlenné váltak, ugyanakkor – éppen az amerikai–indiai stratégiai partnerségről, és szűkebb értelemben az amerikai–indiai nukleáris együttműködésről folytatott viták során – új életre kelnek, ismét tetten érhetők az indiai belpolitikai retorikában.

Az amerikai külpolitika Indiával kapcsolatos magatartását az új évezred elejéig elsősorban India nukleáris képessége és az atomsorompó-egyezménytől való távolmaradása határozta meg – annak ellenére is, hogy Pakisztán 2001-ig, a terrorizmus elleni háború meghirdetéséig sokat veszített jelentőségéből az Egyesült Államok számára, az amerikai–kínai kapcsolatok pedig elhidegültek. Még India rohamosan fejlődő gazdasága és a „világ legnagyobb demokráciája” sem tudta megakadályozni, hogy a nonproliferció alapelvek és a politikai aktualitások felülírják a stratégiai megfontolásokat. 2004 februárjában Bush elnök globális moratóriumra szólított fel az olyan országokba irányuló szenzitív technológiák forgalmára, melyek még nem rendelkeztek saját, már működő urándúsítási programmal és a kiégett fűtőelemek újrahasznosítására alkalmas reprocesszáló művekkel. (Az urándúsítás és a reprocesszálás proliferációs szempontból a legérzékenyebb szakaszai a nukleáris energia felhasználásának, amennyiben ezekben a folyamatokban állíthatók elő és/vagy vonhatók ki az atomfegyvergyártás alapanyagai, az urán és a plutónium.) A G8-ak támogatják a kezdeményezést, amely azonban 2008-ban lekerült a napirendről.

Az Indiához fűződő viszonyt azonban alapjaiban határozta meg az Egyesült Államok Pakisztánhoz fűződő, az aktualitások függvényében hullámnak mondható kapcsolatrendszer. 1979–1989 között Afganisztán szovjet megszállása alatt Pakisztán volt az egyetlen állam, melyen keresztül a mudzsáhedek utánpótlása, támogatása biztosítható volt. A 2001-es afganisztáni háború, majd az újjáépítés, a demokratikus rend megteremtése és fenntartása szintén nélkülözhetetlenné tette Pakisztánt az Egyesült Államok számára, még annak ellenére is, hogy ez a kapcsol-

at a pakisztáni belpolitikai helyzet alakulása miatt egyre bonyolultabbá és terheesebbé válik. Pakisztán és India viszonya azonban az előbbi 1947-es függetlenné válása óta, ha változó mértékben is, folyamatosan feszültnek mondható. A két ország több háborút vívott egymással (1947–1949, 1965, 1971, 1999), nukleáris programjukat párhuzamosan, bár eltérő céllal fejlesztették: India Kínát, Pakisztán Indiát kívánta elrettenteni. 1998-ban mindketten deklarálták nukleáris képességüket (nukleáris kísérleti robbantásokat hajtottak végre), ami – úgy tűnik – csillapítóan hatott a két ország közötti feszültségre.

Az amerikai–indiai megállapodás

A poszthidegháborús rendszerben felövő erőközpontok között a még mindig legerősebb katonai hatalomként politizáló Egyesült Államok Kína ellenpólusaként egyre inkább Indiára tekint, miközben India barátságának és szövetségének megnyerésével egy másik – regionális – ellenfelét, Iránt is megpróbálja korlátozni. A mára stratégiai partnerséggé szerveződő amerikai–indiai kapcsolatok 2005-ben vettek új irányt, és váltak a második Bush-adminisztráció külpolitikájának deklaráltan kiemelt, központi komponensévé, melyet gyakran Bush külpolitikai örökségének legjelentősebb elemeként emlegetnek. A Manmohan Singh indiai miniszterelnök Egyesült Államokban tett látogatása alkalmából kiadott közös nyilatkozat a nukleáris együttműködésről bővebben az előzetes várakozások ellenére sem közölt, mindössze a két ország közötti gazdasági és diplomáciai kapcsolatok kiterjesztéséről beszélt, melyeknek egyik leendő területe a civil célú nukleáris együttműködés lehet. A későbbi együttmű-

ködési megállapodást mégis ettől a találkoztól datálják, mivel ezzel párhuzamosan ekkor már nyilvánvalóan zajlottak az előkészítő tárgyalások. Ezek eredményeként 2006 márciusában – Bush első indiai látogatásakor – bejelentették, az Egyesült Államok és India között egy olyan megállapodás körvonalazódott, mely lehetővé teszi, hogy India hozzájusson amerikai békés célú nukleáris technológiához, amennyiben nukleáris létesítményeit nemzetközi ellenőrzés alá helyezi. A megállapodás hatálybalépéséhez azonban – még a kongresszusi és szenátusi jóváhagyás előtt – meg kellett szerezni a Nemzetközi Atomenergia-ügynökség és a Nukleáris Szállítók Csoportjának beleegyezését. 2006 folyamán előbb a Kongresszus, majd a Szenátus elfogadta és Bush elnök aláírta az amerikai–indiai békés célú nukleáris energiák együttműködési törvényt (*Henry J. Hyde United States–India Peaceful Atomic Energy Cooperation Act of 2006*), melynek alapján megkezdődhetett az egyezség kidolgozása. A körvonalazódó megállapodás egyrészt megengedi, hogy amerikai vállalatok nukleáris technológiát adjanak el Indiának, másrészt azt, hogy India nukleáris fűtőanyagot halmozzon fel és reprocesszáljon, ha cserében nukleáris létesítményei egy részét nemzetközi ellenőrzés alá helyezi. Ennek érdekében India egy ún. részleges biztosítéki megállapodást köt a Nemzetközi Atomenergia-ügynökséggel, illetve a Nukleáris Szállítók Csoportjának 45 tagja konszenzussal kell, hogy döntsön alapszabályainak felfüggesztéséről az amerikai–indiai megállapodás vonatkozásában. A megállapodás ugyanakkor nem kívánja meg Indiától, hogy nukleáris fegyvereit feladja és csatlakozzon az atomsofőr-szerződéshez.

Annak ellenére, hogy a megállapodás hatalmas politikai vitákat váltott ki mind az

Egyesült Államokban és Indiában, mind az egész nemzetközi közösségben, 2008 októberére minden akadály elhárulni látszott. 2008 augusztusában a Nemzetközi Atomenergia-ügynökség konszenzussal jóváhagyta az Indiával kötött biztosítéki megállapodást, melynek alkalmazása 2009-ben kezdődik: 2014-ig 14 indiai reaktorra terjesztik ki az ellenőrzést. (Jelenleg hat indiai reaktor áll az ügynökség ellenőrzése alatt az 1971–1994 között kötött biztosítéki megállapodások keretében.) 2008 szeptemberében a Nukleáris Szállítók Csoportja is – a csoport 45 tagja közötti heves viták ellenére – konszenzussal hagyta jóvá az amerikai–indiai megállapodást. Ezt követően a Kongresszus 298:117, a Szenátus 86:13 arányban támogatta az egyezményt, amely a „123-as megállapodás” nevet kapta, utalva az 1954-es amerikai atomenergia-törvény 123-as paragrafusára, mely az Egyesült Államok és bármely más ország közötti nukle-

Az amerikai–indiai nukleáris együttműködés:

2005. július 18. – amerikai–indiai közös nyilatkozat a Fehér Házban, Manmohan Singh indiai miniszterelnök látogatása alkalmából.

2006. március 2. – Bush elnök indiai látogatásakor bejelentik a békés célú nukleáris együttműködésről szóló megállapodást.

2008. július 9. – aláírják az India és a Nemzetközi Atomenergia-ügynökség közötti biztosítéki egyezményt.

2008. augusztus 1. – a Nemzetközi Atomenergia-ügynökség konszenzussal jóváhagyja az Indiával kötött biztosítéki egyezményt.

2008. szeptember 6. – a Nukleáris Szállítók Csoportja jóváhagyja az amerikai–indiai nukleáris együttműködésről szóló megállapodást.

2008. szeptember 28. – az Egyesült Államok Képviselőháza jóváhagyja az amerikai–indiai nukleáris együttműködésről szóló megállapodást (HR7081).

2008. október 1. – az Egyesült Államok Szenátusa jóváhagyja az amerikai–indiai nukleáris együttműködésről szóló megállapodást.

áris együttműködés előfeltételeként együttműködési megállapodás megkötését szabja meg. A hivatalos szöveget 2007 augusztusában hozták nyilvánosságra.

A megállapodás az Egyesült Államok számára lehetővé teszi, hogy a nukleáris energia hangsúlyozottan békés célú felhasználásához kapcsolódóan nukleáris fűtőanyagot, technológiát és atomerőművet adjon el és szállítson Indiának, annak ellenére is, hogy India sosem csatlakozott az atomsorompó-szerződéshez, illetve 1974-ben és 1998-ban nukleáris robbanószerkezeteket robbantott fel. Cserébe India 14 atomerőművét a Nemzetközi Atomenergia-ügynökség ellenőrzése alá helyezi, de további nyolc katonai vonatkozású létesítmény a jövőben is kívül marad az ellenőrzés körén. Ugyanakkor a két állam közös elkötelezettségét fejezi ki a tömegpusztító fegyverek elterjedésének megakadályozásában, de amennyiben India ismét nukleáris kísérleti robbantást hajtana végre, a megállapodást felfüggesztik, és az addig Indiának szállított hasadóanyagot vissza kell szolgáltatni. Az együttműködés igen széles területeket ölel fel, a nukleáris kutatásoktól és fejlesztésektől a nukleáris biztonság kérdéseig, illetve a szabályozott termonukleáris fúzióig, amely India szempontjából olyan fejlett technológiának számít, ami felvetheti a vertikális proliferáció kérdését. A negyven évre kötött és további

Vertikális proliferáció a nukleáris fegyverzetek mennyiségi és/vagy minőségi továbbfejlesztését értjük, amely szintén ellentétes a nemzetközi közösség által támogatott és normaként felállított leszerelési alapelvekkel. Ismeretes, hogy az 1998-ban végrehajtott indiai kísérleti robbantások egyike az indiaiak állítása szerint egy termonukleáris bomba lett volna, ezt azonban – a szeizmikus mérési eredmények alapján – a legtöbben kétségbe vonták.

tízéves időszakokra meghosszabbítható megállapodás részletesen rendelkezik az információk, nukleáris anyagok, berendezések és technológiák átadásáról, a nukleáris kereskedelemről, a nukleáris fűtőanyagkörrel kapcsolatos tevékenységekről, a tárolás és a fizikai védelem kérdéseiről, a környezetvédelemről, illetve a Nemzetközi Atomenergia-ügynökséggel való együttműködésről.

Mivel az 1974-es indiai nukleáris kísérleti robbantást követően Indiának nem adtak el nukleáris technológiát, az ország számára a megállapodás a 34 éven át tartó nemzetközi elszigeteltség végét jelenti, melyet bizonyos indiai politikai körök csak „nukleáris apartheid” néven emlegetnek, miközben lehetőséget kap rohamosan növekvő energiaigényének diverzifikált kielégítésére. Az Egyesült Államok szempontjából India geopolitikai környezetének felértékelődésén túl komoly gazdasági érdekek is szerepet játszanak: a következő 25 évben a becslések szerint India mintegy 175 milliárd dollárt költ majd nukleáris iparának fejlesztésére, melyből a General Electric, a Westinghouse és a Bechtel minden bizonnyal részesedik majd. De a hivatalos érvelés sarkalatos pontja az volt, hogy India, mint a világ legnagyobb demokráciája, osztja mindazokat az értékeket, melyek az Egyesült Államok számára fontosak (a szabadság és a demokrácia terjesztése, civil társadalom, független média stb.), ugyanakkor gyors ütemben fejlődő gazdasággal rendelkezik, energiaigényének kielégítését tehát támogatni kell és érdemes.

A megállapodásnak mind Indiában, mind az Egyesült Államokban igen komoly belső ellenzéke volt. Indiában a koalícióban kormányzó Indiai Kongresszus Párt magát a koalíciót is veszélyeztette, amikor az aláírása mellett döntött: partnere, az Indiai Kommunista Párt szerint a

megállapodás veszélyezteti az indiai stratégiai és nemzetbiztonsági érdekeket. Érvelésükhöz, melyben az antikolonializmus és az új gazdasági rend követelése ismét felbukkant, az indiai szakmai és politikai elit egy része is csatlakozott. Miközben el akarták kerülni a hagyományos el nem kötelezettség feladását, és nem akartak az Egyesült Államok „csatlósává” válni, attól is tartottak, hogy az egyezménybe olyan korlátozások is bekerülnek az együttműködés feltételeként, melyek India cselekvési szabadságát veszélyeztetik. (A 2006-os Bush-látogatás alkalmából Bush megpróbálta Singhet meggyőzni arról, hogy India álljon el az Irán–Pakisztán–India-gázvezeték tervétől, és más, Iránnal köteendő energiahordozó projektektől. Az indiai vezetők azonban rendszeresen tárgyalnak Iránnal, és még az amerikai–indiai nukleáris együttműködés kedvéért sem hajlandók lemondani az iráni kapcsolatról. Pranab Mukherjee külügyminiszter az iráni gazdasági miniszterrel, Shamseddin Hosseinnel tartott sajtótájékoztatóján 2008. november 2-án Teheránban kijelentette: „A nukleáris energia egy az energiaforrások közül. A másik fontos forrás az Irán–Pakisztán–India-gázvezeték. Az egyik nem zárja ki a másikat... India energiaszükséglete elég jelentős, és nekünk különböző energiaforrásokat kell biztosítanunk, beleértve a békés célú nukleáris együttműködést olyan országokkal, mint az Egyesült Államok, Franciaország és Oroszország, vagy bármely más ország, mely hajlandó velünk együttműködni.”

Hatalmas vita bontakozott ki a megállapodás azon pontja körül, mely az együttműködés felfüggesztését – és a már leszállított hasadóanyag-készletek visszaszállítását – helyezi kilátásba, ha India újabb nukleáris kísérleti robbantást hajt végre. Jóllehet az 1998-as kísérleti rob-

India nukleáris programja

1954 – India javasolja, hogy az atomhatalmak függesszék fel a nukleáris kísérleti robbantásokat („stand-still”).

1968 – India nem írja alá az atomszorompó-szerződést annak diszkriminatív volta miatt.

1974. május 18. – India végrehajtja első földalatti nukleáris kísérleti robbantását.

1978 – Carter elnök aláírja a nukleáris non-prolifерációs törvényt.

1998. május 11–13. – India öt nukleáris kísérleti robbantást hajt végre, melyek egyike – indiai állítás szerint – termonukleáris robbanószerkezet volt.

Ma Indiának 14 atomerőműve van és további kilenc építés alatt áll, szén- és uránkészletei korlátozottak, viszont a világ tóriumkészletének mintegy 25 százalékával rendelkezik.

bantásokat követően mind India, mind Pakisztán bejelentette, hogy a továbbiakban nem kívánnak újabbakat végrehajtani, egy ilyen korlátozást az indiai politikai körök egy jelentős része nem akart vállalni. Egyesek egyenesen úgy látták, hogy a megállapodással az Egyesült Államok Indiát be akarja kényszeríteni az atomszorompóba, mégpedig hosszabb távon atomfegyverrel nem rendelkező státusban, azaz a megállapodás egyértelműen India nukleáris arzenálja feladásának kikényszerítő eszköze lesz. Egy ilyen kényszer pedig ellentétes a 21. századi indiai külpolitika új célkitűzésével, azzal nevezetesen, hogy India a világ egyik elismert vezető hatalma, a legnagyobbakkal egyenlő fél legyen.

Ugyanakkor a rohamosan fejlődő indiai ipar energiaigénye elkerülhetetlenné tette új energiaforrások biztosítását. Bár a nukleáris energia mint lehetőség rendelkezésre áll (India mai villamosenergia-termelésének mintegy három százaléka származik nukleáris energiából), a további fejlesztések külső támogatás nélkül nem vagy csak nehezen lehetségesek. (A megállap-

podás ellenzői között többen ezt is vitatták, és rámutattak arra, hogy nemcsak olcsóbb, de sokkal gyorsabb is lenne a nukleáris ipar saját erőből történő fejlesztése.) Az előrejelzések szerint a következő két-három évtizedben ez az arány az amerikai együttműködési megállapodásnak köszönhetően 25 százalékra fejleszhető, amibe beleértendőek mindazok a további támogatások, melyek más országokkal kötendő megállapodások keretében valósulnak majd meg. Franciaország és Kanada szintén előrehaladott tárgyalásokat folytat Indiával, melyekhez az amerikai–indiai megállapodás teremti meg a precedenst.

Az Egyesült Államokban a megállapodás ellenzői leginkább a második világháborút követően – igen jelentős amerikai szerepvállalás mellett – kialakított nonproliferációs rendszert és annak vívmányait látják veszélyben.

Az atomsorompó-rendszer

A második világháborút és az atombomba bevetését követően az Egyesült Államok a világ első és egyetlen hatalma volt, amely nukleáris fegyverekkel rendelkezett. Monopóliumát ugyan megpróbálta megőrizni, de hamar világossá vált, nem tudja megakadályozni, hogy más országok is hozzájussanak atomfegyverekhez. Az 1953-ban meghirdetett Eisenhower-doktrínával („Atomot békéért”) megkezdődött a nukleáris nonproliferációs rendszer kiépítése, melynek középpontjában az 1968-ban aláírásra megnyitott atomsorompó-szerződés áll. Az egyezmény arra épül, hogy ha egy állam lemond a nukleáris fegyverekről (azok megszerzésének opciójáról), és teljes nukleáris tevékenységét nemzetközi ellenőrzés alá helyezi, cserébe szabad hozzáférést kap a nukleáris energia békés

felhasználásával kapcsolatos „felszerelésekhez, anyagokhoz, tudományos és műszaki információkhoz”, és ebben a többi állam támogatni fogja. Az elismert atomhatalmakat a rendszer és a szerződés külön kezeli, amennyiben – átmenetileg – elismeri már meglévő arsenáljukat, azonban kötelezi őket jóhiszemű tárgyalások folytatására, melyeknek kimondott célja „az általános és végleges leszerelés”.

Az ellenőrzést a szerződés a Nemzetközi Atomenergia-ügynökségre bízta, mely a részes államokkal kötendő kétoldalú megállapodások, az ún. biztosítéki egyezmények keretében verifikálja az egyes államok tevékenységének békés jellegét. A szerződés az atomfegyverrel nem rendelkező részes államoktól megköveteli, hogy teljes nukleáris tevékenységüket helyezték az ügynökség ellenőrzése alá (teljes körű biztosítéki egyezmény). Mivel azonban a szerződésnek részes atomhatalom-államai is vannak, illetve voltak és vannak a szerződésen kívül maradó államok is, a Nemzetközi Atomenergia-ügynökség lehetőséget nyújt ún. részleges biztosítéki megállapodás megkötésére is, azaz arra, hogy az adott állam csak bizonyos létesítményeit helyezze az ügynökség ellenőrzése alá. Ezzel a lehetőséggel atomhatalmak és szerződésen kívül maradók bizalom-erősítő lépésként élni szoktak. (Indiának ma hat nukleáris létesítménye áll az ügynökség ellenőrzése alatt.)

A Nemzetközi Atomenergia-ügynökség – működésének korlátai ellenére – igen tekintélyes szervezet, melynek hozzájárulása megkerülhetetlen volt ahhoz, hogy az amerikai–indiai megállapodást az Egyesült Államok törvényhozása jóváhagyja. Nemzetközi nonproliferációs körökben igen nagy feltűnést és komoly vitákat keltett, amikor az ügynökség igazgatója, Mohamed el-Baradei a megállapodás mellett

foglalt állást. Érvelésének középpontjában az atomsorompó megújítása, új innovatív eszközök feltárása állt. Véleménye szerint nem tartható az az eddigi hozzáállás, hogy a szerződésen kívül maradó, atomfegyverrel rendelkező államokat a közösség nem próbálja meg bevonni a rendszerbe. Az a tény, hogy India hajlandó nukleáris létesítményeinek egy az eddiginél jóval jelentősebb hányadát az ügynökség ellenőrzése alá helyezni, pozitív lépés, melyet üdvözölni és támogatni kell. Így fogalmazott: „A megállapodást egy nagyobb kép részeként látom, és a nagyobb kép az, hogy reményeim szerint a megállapodás újraéleszti majd a nukleáris leszelelésről folytatott vitát.”

A Nemzetközi Atomenergia-ügynökség által végzett verifikációnak azonban jelentős hiányosságai és korlátai voltak és vannak. Elsősorban az, hogy történetileg nagyon sok állam kívül volt a rendszeren, másodsorban pedig az ügynökség csak azt tudja ellenőrizni, amiről tudomása van, azaz azt, amit az államok neki bejelentettek. Az 1974-es indiai nukleáris kísérleti robbantást követően a nemzetközi non-proliférációs rendszernek és közösségnek szembesülnie kellett azzal, hogy a meglévő biztosítékok nem elegendők annak megakadályozására, hogy a békés célú nukleáris technológiát, tudást stb. katonai célokra is használják, ezért új eszközöket kellett keresni. A Nukleáris Szállítók Csoportját az 1974-es indiai nukleáris kísérleti robbantást követően hozták létre az Egyesült Államok kezdeményezésére, hogy megakadályozzanak minden olyan kereskedelmi tranzakciót, melynek keretében India nukleáris technológiához, anyagokhoz és/vagy berendezésekhez hozzájuthat. A Nukleáris Szállítók Csoportjának alapelveit (*guidelines*) 1978-ban hozták nyilvánosságra, és a csoport tagjai a nuk-

leáris tranzakcióikban továbbiakban ezeket alkalmazták, hogy megakadályozzák a békés célokra szállított/eladott anyagok, berendezések és technológiák katonai célra történő felhasználását. Ennek értelmében a csoport akár meg is tagadhatja bizonyos termékek, technológiák exportját olyan országokba, ahol a kizárólag békés célú felhasználást nem látja biztosítva. 1992-ben a Nukleáris Szállítók Csoportja az alapelvek alkalmazását kiterjesztette az ún. kettős felhasználású nukleáris vonatkozású anyagokra, berendezésekre és technológiákra is.

A „nukleáris reneszánsz” korában, amikor világszerte megnőtt az érdeklődés az atomerőművek építése iránt, a Nukleáris Szállítók Csoportjának szerepe a nukleáris kereskedelem szabályozásában különös jelentőségre tett szert. Ugyanakkor a csoporton belüli ellentétek bizonyos kérdések megítélésében egyre inkább veszélyeztetik a konszenzust. Kína bejelentette, hogy két atomerőművet ad el Pakisztánnak, és bár egy olyan megállapodásra hivatkozik, melyet már a kínaiak csoportbeli tagságuk (2004) előtt megkötöttek, az amerikai–indiai megállapodás fényében ezt a csoport elég nehezen akadályozhatja meg. Vita van a csoporton belül az urándúsítással és plutóniumgyártással kapcsolatos – proliferációs szempontból legérzékenyebb – technológiák szállításáról is. Az olyan országok, mint például Kanada, melyek jelentős uránkészletekkel rendelkeznek, nem akarnak kimaradni a nukleáris reneszánsz következtében fellendülő fűtőanyag-kereskedelemből. Ezeknek a belső vitáknak, illetve a konszenzusra törekvésnek a kontextusában kellett a csoportnak döntenie az amerikai–indiai megállapodás jóváhagyásáról. Mivel a megállapodás részeként India hajlandó exportellenőrzési jogszabályait harmonizálni a Nukleáris

Szállítók Csoportjának alapelveivel, végül a jóváhagyást konszenzussal megkapta.

A nemzetközi közösség mélyen megosztott az amerikai–indiai megállapodás kérdésében. Sokan az egész atomsorompórendszer összeomlásaként értelmezik, az atomsorompóhoz jóhiszeműen csatlakozott, atomfegyverrel nem rendelkező államok arculcsapását látják benne. A megállapodás az utolsó akadályokat is elhárítani látszik a nukleáris reneszánszban részt

venni kívánó országok műszaki és technikai igényeinek kielégítése útjából, és lehetőséget nyújt a fejlett nukleáris iparral rendelkező országok számára, hogy gyakorlatilag korlátozások nélkül érvényesíthessék gazdasági érdekeiket. Az amerikai–indiai megállapodás, mely a nonproliférációs rendszer jövőjét alapjaiban meghatározhatja, az atomsorompó-szerződés 2010-es felülvizsgálati konferenciájának – minden bizonnyal – meghatározó kérdése lesz. ■

Jegyzetek

Csicsmann László: Az indiai külpolitika útkeresése a poszt-bipoláris korszakban.

<http://www.grotius.hu>.

Amerikai–indiai közös nyilatkozat, 2005. július 18.

http://www.indianembassy.org/press_release/2005/July/21.htm.

US and India seal nuclear accord. *BBC News*, March 2, 2006.

http://news.bbc.co.uk/go/pr/fr/-/2/hi/south_asia/4764826.stm.

Agreement for Cooperation between the Government of the United States of America and the Government of India concerning Peaceful Uses of Nuclear Energy (123 Agreement).

<http://www.usindiafriendship.net/viewpoints1/nuclearagreement.htm>.

Senate approves India Nuclear Treaty. *The New York Times*, October 2, 2008.

<http://www.nytimes.com/2008/10/02/washington/02nuke.html>.

Iyengar, P. K.: Ten misconceptions about the nuclear deal. *The Hindu Business Line*.

<http://www.blonnet.com/2008/07/22/stories/2008072250010800.htm>.

IAEA Chief Addresses India Safeguards Agreement.

<http://www.iaea.org/NewsCenter/News/2008/brief010808.html>.